

ВЛАДАВИНА ПРАВА: УПУТСТВО ЗА КОРИСНИКЕ

ВЛАДАВИНА ПРАВА, ДЕМОКРАТИЈА, ЉУДСКА ПРАВА

Владавина права, демократија и људска права, три стуба Савета Европе, уско су повезана и нераздвојна.

- ▶ Демократија обезбеђује да грађани буду укључени у јавно доношење одлука;
- ▶ Људска права штите појединце од произвољног и прекомерног задирања у њихове слободе и обезбеђују људско достојанство;
- ▶ Држава која се руководи владавином права обезбеђује да вршење јавне власти буде уређено и надзирано.

Владавина права подстиче демократију јер утврђује одговорност за оне који врше јавну власт. Она штити људска права кроз независан и непристрасан правосудни систем и штити мањине од произвољне владавине већине.

Зашто је то неопходно?

Држава без јасних правила подложна је нестабилности и произвољности. Владавина права штити основне слободе свих. Она је темељ савремених демократија.

Владавина права почива на пет основних начела:

- ▶ **Законитост** – Закони се примењују на све и постављају ограничења моћи.
- ▶ **Правна сигурност** – Закони су јасни, доступни и предвидљиви.
- ▶ **Спречавање злоупотребе моћи** – Спроводе се контроле како би се избегла произвољност.
- ▶ **Једнакост пред законом и одсуство дискриминације** – Закони штите све и примењују се једнако, а дискриминација је забрањена.
- ▶ **Приступ независном и непристрасном правосуђу** – Свако може да брани своја права на суду.

Илустрације „Госпођа правда“ малтешке уметнице Надин Теуме

ЗАКОНИТОСТ

Закони важе за све и постављају ограничења властима

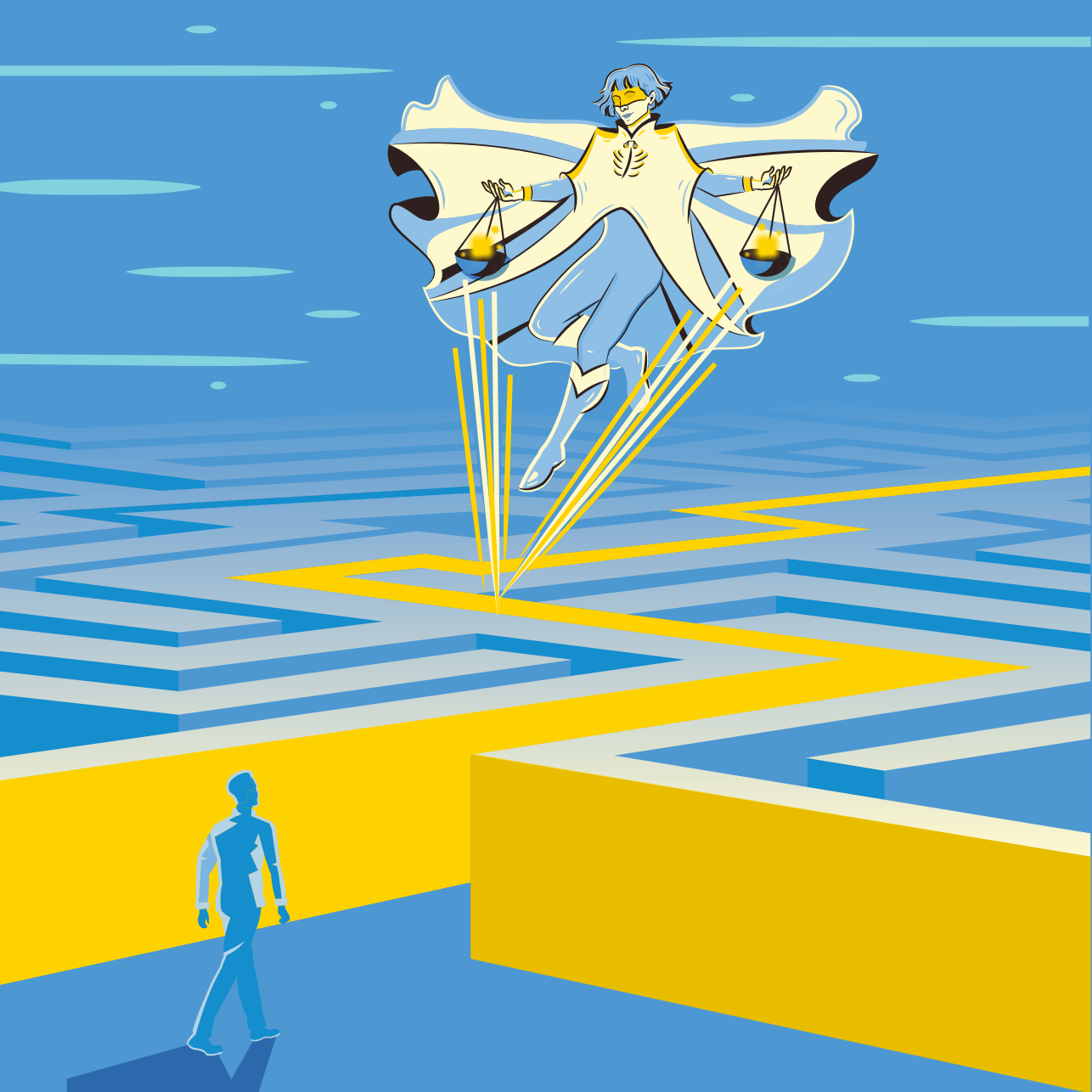
У држави која се руководи владавином права, деловање власти и грађана уређено је демократски усвојеним законима. Извршна грана власти не може да испољава моћ и намеће своју вољу без ограничења или надзора.

Кључна начела

- ▶ Све одлуке морају да се доносе у оквиру закона.
- ▶ Закони морају да се доносе у складу са јасним и транспарентним демократским процесом.
- ▶ Одлуке јавних власти мора да надзире независно судство. Влада не може себи давати нова овлашћења без поштовања правила утврђених уставом.
- ▶ Међународне конвенције и уговори, као и одлуке које доносе међународни судови морају се примењивати и поштовати.
- ▶ Закон се мора делотворно спроводити.

Зашто је то неопходно?

Ако власт не би морала да се врши унутар законских оквира, била би подложна злоупотреби. На пример, влада би могла да ограничи слободе по свом нахођењу. Јасноћа и поштовање демократски донетих закона јамство су правде и једнакости за све.

ПРАВНА СИГУРНОСТ

Закони су јасни, доступни и предвидљиви

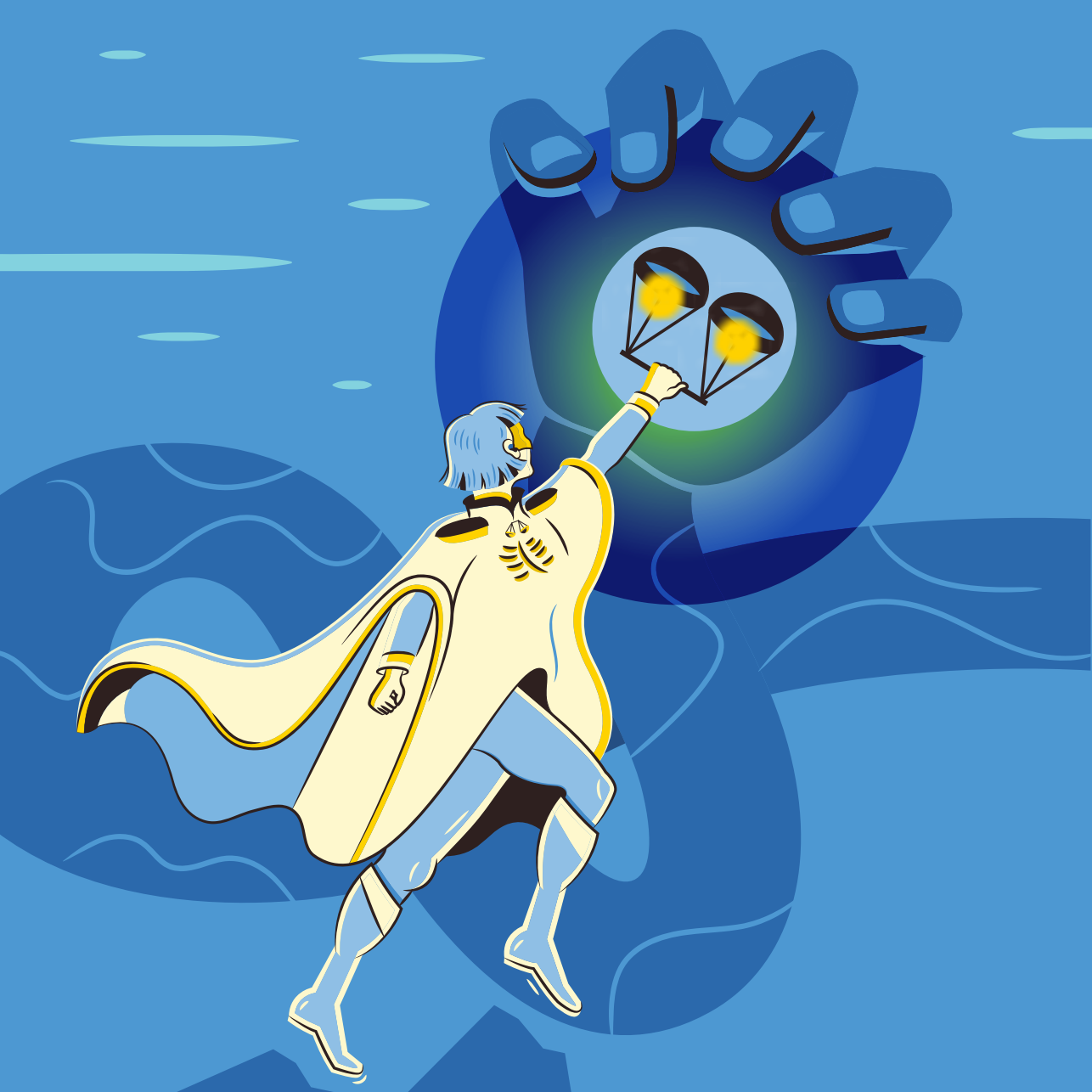
Правна сигурност обезбеђује да закони буду јасни, доступни и предвидљиви и да се не примењују ретроактивно. На тај начин, сви унапред знају своја права и обавезе.

Кључна начела

- ▶ Закони и судске одлуке морају да буду лако доступни и разумљиви.
- ▶ Закони не смеју да се мењају непредвидиво и морају бити доследни.
- ▶ Нико не може бити осуђен за дело које у време када је извршено није представљало кривично дело или прекршај.

Зашто је то неопходно?

Да би појединци деловали са поверењем, морају знати своја права и обавезе. Нејасни закони или закони који се брзо мењају доводе до неизвесности и нестабилности и излажу појединце непредвидивим казнама.

СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОУПОТРЕБЕ ВЛАСТИ

Да би се избегла произвољност, врше се контроле

Власт која је неограничена и неконтролисана доводи до неправде. Опасности апсолутне власти укључују произвољне одлуке, корупцију и политичку репресију. На пример, прекомеран надзор без судског одобрења или надзора може довести до кршења људских права.

Кључна начела

- ▶ Подела власти: моћ не сме да буде концентрисана у рукама једне гране власти.
- ▶ Обавеза навођења разлога: јавне одлуке морају бити оправдане и образложене.
- ▶ Судска ревизија: мора бити омогућено оспоравање свих јавних одлука пред независним и непристрасним судовима.

Зашто је то неопходно?

Без надзора, влада би могла доносити произвољне одлуке, цензурисати своје противнике или чак укинути основне слободе. Владавина права успоставља заштитне механизме за спречавање таквих злоупотреба.

ЈЕДНАКОСТ ПРЕД ЗАКОНОМ И ОДСУСТВО ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

**Закони штите све и примењују се једнако,
а дискриминација је забрањена**

Владавина права захтева да сви имају иста права и обавезе утврђене законом и да не постоје неоправдане разлике у начину на који се према њима поступа.

Једнакост пред законом значи

- ▶ Не сме се правити неоправдана разлика између људи, ни у закону ни у његовој примени.
- ▶ Мора се пружити заштита од свих облика дискриминације.
- ▶ Свима морају бити зајамчена иста права и обавезе.
- ▶ Свако ко је дискриминисан мора бити у могућности да се брани.

Кључна постигнућа – пример права жена да гласају

Кашњење у давању женама права гласа у Европи пример је историјске дискриминације. Финска је била прва европска земља која је женама дала право гласа 1906. године. Тек је после 1918. године то право проширено на већину осталих европских земаља, а свуда у Европи се примењује тек од 1984. године. Данас владавина права не само да штите право жена да гласају, већ и обезбеђује и подстиче њихово активно учешће у политичком животу без дискриминације.

ПРИСТУП НЕЗАВИСНОЈ И НЕПРИСТРАСНОЈ ПРАВДИ

Свако може да брани своја права на суду

Приступ независном и непристрасном суду омогућава људима да бране своја права. На пример, Европски суд за људска права пресудио је да су права подносилаца захтева била повређена немогућношћу да се на суду оспоре престанак радног односа, одузимање имовине или прекид могућности виђања са сопственом децом. Брза и доступна правда неопходна је за обезбеђивање једнаких права.

Кључна начела

- ▶ Свако има право да се обрати суду и право на правично суђење пред независним и непристрасним судом.
- ▶ Пресуде су доступне и јасно објашњене.
- ▶ Правни савети и правна помоћ доступни су онима којима су потребни.
- ▶ Поступци су релативно брзи и јефтини.
- ▶ Судске одлуке се извршавају.

Зашто је то неопходно?

Без приступа правди, грађани који су претрпели неправду не би могли остваривати своја права. Држава мора јамчити независност судова и свима доступан правосудни систем.

PAX TIBI MARCE
EVANGELISTA

ВЛАДАВИНА ПРАВА НА ДЕЛУ

Улога Венецијанске комисије Савета Европе

Венецијанска комисија је помагала својим државама чланицама у осмишљавању уставних система који обезбеђују неопходну примену начела владавине права. Комисија је такође обезбедила алат – Контролну листу владавине права – за процену нивоа примене начела владавине права у датој земљи.

Контролна листа владавине права Венецијанске комисије

Контролна листа владавине права за 2016. годину представља основна начела владавине права – законитост, правну сигурност, спречавање злоупотребе и неправилног коришћења моћи, приступ правди, једнакост и одсуство дискриминације – у облику референтних вредности са детаљним параметрима и релевантним изворима.

Користећи Контролну листу, влада, парламент, цивилно друштво, грађани, као и међународне организације могу проценити у којој мери се начела владавине права поштују у датој држави. Контролна листа тако омогућава утврђивање слабости или празнина које захтевају деловање државе. Венецијанска комисија је дала бројне препоруке о томе како отклонити такве слабости и празнине.

Ко смо ми?

Венецијанска комисија „за демократију кроз право“ представља саветодавно тело Савета Европе за уставно право, састављено од независних стручњака.

Основана је 10. маја 1990. године према идеји италијанског научника Антонија Ла Перголе. Након пада Берлинског зида, помогла је бројним бившим социјалистичким земљама да усвоје демократске уставе и законе, а потом и да се придруже Савету Европе.

Она данас помаже својим државама чланицама у осмишљавању уставних и законодавних реформи у складу са међународним стандардима. Поштовање препорука Комисије олакшало је процес стицања чланства у Европској унији.

Мисија

На захтев и кроз инклузиван процес консултација са домаћим властима, државним институцијама, заинтересованим странама и цивилним друштвом, Венецијанска комисија процењује уставне и законодавне реформе, посебно у изборној и правосудној области, и даје необавезујуће препоруке о томе како побољшати те реформе ради поштовања и спровођења начела демократије, људских права и владавине права и осмишљавања делотворних и одрживих система власти.

Државе чланице

Венецијанску комисију чини 46 држава чланица Савета Европе уз 15 других из Северне и Јужне Америке, Африке и Азије.

Зашто Венеција?

„Европска комисија за демократију кроз право“ названа је „Венецијанска комисија“ по чувеном италијанском граду у заливу Венецијанска Лагуна, где је одржала свој први састанак и где се и данас састаје четири пута годишње.

1990-2025 – Достигнућа

Током 35 година постојања, захваљујући независности и непристрасности, стручности и инклузивним методама рада, Венецијанска комисија значајно је утицала у олакшавању усвајања демократских устава и демократског функционисања институција. Комисија је нарочито допринела унапређењу поштовања начела владавине права и јачању поделе власти и независности правосуђа у својим државама чланицама.

- ▶ **1000+: Број мишљења и извештаја о уставним и законодавним реформама**
- ▶ **50+: Број устава израђених или ревидираних уз помоћ Комисије**
- ▶ **200+: Број независних правних стручњака који су допринели њеном раду**

Зашто је то важно за све нас?

Владавина права значи:

Стабилну и мирну демократију.

Грађане који су слободни и заштићени од самовоље.

Праведније, равноправније друштво.

Илустрације: Надин Теума

Сва права задржана.
Ниједан део ове публикације не сме
се преводити, репродуковати или
емитовати без претходне писмене
дозволе Директората за комуникације.
(F-67075 Strasbourg Cedex or
publishing@coe.int).

Фотографије © Council of Europe

Објавио Савет Европе
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Савет Европе, дец. 2025.

Веб-сајт Венецијанске комисије

<https://venice.coe.int>

У овој брошури истражују се основна начела владавине права: законитост, правна сигурност, спречавање злоупотребе моћи, једнакост пред законом и приступ правди. Та начела чине темељ демократије и људских права, обезбеђујући одговорно управљање, индивидуалне слободе и друштвену праведност. Сазнајте како Савет Европе, кроз рад Венецијанске комисије, подржава државе у поштовању ових стандарда и заштити грађана од произвољне моћи. Без обзира на то да ли сте креатор политика, студент или забринути грађанин, овај водич открива вам зашто је владавина права важна и како она свакодневно штити наше слободе.

SRP

www.coe.int

Савет Европе је водећа организација за људска права на континенту. Обухвата 46 држава чланца, укључујући све чланце Европске уније. Све државе чланце Савета Европе потписале су Европску конвенцију о људским правима, споразум чији је циљ заштита људских права, демократије и владавине права. Европски суд за људска права надгледа примену Конвенције у државима чланцима.

